

דבר המערכת

"כך, מבלי משים, אנו מתרגלים לאימה, שחודרת אט-אט לשגרת החיים ועד מהרה תהיה לחלק בלתי נפרד מהנוף המנטלי של האדם המודרני. מי יוכל להגיב בפעם הבאה בתדהמה או באי-נוחות אל מול מה שבפועל יחדל מלהיות מזעזע?"¹

כך כתב ז'אק ריווט (Rivette) ב"על הגועל", דברי הביקורת והתוכחה כנגד הסרט קאפו² וכלפי יוצרו ג'ילו פונטקורבו (Pontecorvo). קצפו של ריווט יצא כנגד שוט בודד שהופיע בקאפו, אך במילותיו הנוקבות נגע בסוגיה מורכבת החורגת מאותו שוט בודד, והיא סוגיית הייצוג של מחנה הריכוז בקולנוע. במתח שבין אתיקה לאסתטיקה, טוען ריווט, במאי כפונטקורבו מבכר את הייצוג היפה, אולי אף המענג, על פני ייצוג שיבחן את המורכבות ההיסטורית והאתית של המציאות שהוא מתיימר לתאר.

60 שנים חלפו מפרסום הדברים, אך יוצרי קולנוע וטלוויזיה, חוקרי קולנוע והיסטוריונים עודם מתמודדים עם אתגרי הייצוג, ובפרט "ריכוך המציאות" לכדי מוצר קל לעיכול או מסחרי. נדמה שאתגרים אלה חורגים מהעיסוק הספציפי במחנות הריכוז, בשואה ובמלחמה ובמעשי אלימות המוניתי, שכן קריאתו של ריווט לענווה מצד היוצר, להנכחת התהיות ולהצפת הספקות ביחס למציאות – כל מציאות – מהדהדת ורלוונטית.³ עמדה זו עולה גם ממגוון המאמרים המופיעים בגיליון זה של "סליל". לתיווך מציאות העבר על ידי התמונה הנעה יש היבט נוסף שריווט מתייחס אליו, הוא המניפולציות – או האופן שבו היוצרים מפעילים את הצופים ואת עולמם הרגשי, והשאלות הערכיות הנגזרות מכך.

אילן היוחסין החדש לקולנוע הישראלי שמציעה נעמי רולף במאמרה מבוסס על התחקותה אחר תפיסת הסובייקט בקולנוע הישראלי בראי ייצוגם של מין ויחסים אינטימיים על המסך. זאת היא עושה על ידי התמקדות בשני סרטים ישראליים מראשית שנות השישים. "המין", לפי רולף, "פורש לעיני הצופה את התרבות התרבותית שבמסגרתה המעשה המיני ומשמעותו עבור הסובייקט מוטמעים". לדבריה, הצופה חווה על כן לא רק את הפעולה המינית עצמה, אלא גם את

¹ ז'אק ריווט, "על הגועל", מצרפתית: רוני ישראלי.

מאמרו של ריווט, שהופיע בכתב העת **מחברות הקולנוע** ב-1961, זוכה כאן לראשונה לתרגום עברי לצד **מבוא** מאת ד"ר אריאל שוייצר.

² Kapo, Gillo Pontecorvo (Italy, 1960).

³ ראו, ריווט, שם.

כל ההשלכות התרבותיות שכרוכות בה, ובאופן זה תפיסתו החברתית נבנית גם ברמה החושית.⁴ בכך נוגעת רולף בחוויית הצופה ובאופן שבו התמונה הנעה מפעילה את הצופים ברבדים הקוגניטיבי והרגשי. הדיון מעלה סוגיות של אתיקה ואסתטיקה שיימצאו להן הדים במאמרי הגיליון. ניתוחה של רולף והמתודולוגיה המיושמת במחקרה מאפשרים לה להדגיש את הנוכח על פני הנעדר, וליצור הבחנה בין המרחב הפרטי לציבורי. אלו מניחים תשתית להיסטוריוגרפיה חלופית של הקולנוע המקומי – כזו המבוססת על המשכיות ולא על שבר.

[קריאתה הביקורתית של דור יעקובי](#) בספרה של מיכל פיק חמו על ייצוג הטראומה בקולנוע הישראלי מספקת עיון מעמיק בהיסטוריוגרפיה המקומית של הקולנוע הישראלי ובתיקופו המקובל. יעקובי מתחקה אחר המודל ה"פוסט-טראומטי" שמציעה פיק חמו בספרה וביטוייו המשתנים בקולנוע הישראלי במגוון יצירות משנות השישים ועד השנים האחרונות. במאמרה יעקובי דנה ביצירה הקולנועית המקומית מבעד לפריזמה הפוסט-טראומטית-קורבנית, ומנסה לבחון אם ביצירה זו מתפתחת בשנים האחרונות התבוננות ביקורתית-רפלקסיבית, שעשויה לסמן שינוי מגמה מן העמדה האתית הקורבנית לכדי הפניית מבט אמפתי וחומל כלפי האחר.

עמדתו המוסרית של המתבונן, המבט אל האחר, הבנייתו ואפיונו הדרמטי על המסך עומדים במוקד הדיון [במאמרו של דניאל וילדמן על יהודים בדרמות פשע גרמניות עכשוויות](#), המנתח בהרחבה פרקים בשתי דרמות פשע טלוויזיוניות שבמרכזם ניצבים יהודים בתפקיד ה"חשודים". המחבר בוחן בשניהם כמה רבדים, ומדגיש את האופן שבו רגשות הצופים מופעלים בהקשר של המתרחש על המסך (יחסים, אפיון הדמויות וכו') ושל ביטויי רגשות של הדמויות. ניתוח זה מאפשר לו וילדמן לדון בסדר החברתי העכשווי בגרמניה של ימינו, ובתפיסות חברתיות ותרבותיות רווחות של יהודים ושל יהדות במסגרתו. מאמרו של וילדמן מתמקד גם באופן שבו רגשות מבטאים את תפיסותיהם של היוצרים ביחס לסוגיות היסטוריות ולהשלכותיהן התרבותיות והאתיות, ואלו הופכים לשפה משותפת בינם לבין הצופים.

שפה משותפת, קודים תרבותיים ואמצעים אסתטיים מעסיקים גם את איציק רוזן, [במאמרו על הנוסטלגיה בסדרת](#)

[הטלוויזיה הדיסטופית האיש במצודה הרמה](#). רוזן חושף כיצד היבטים רגשיים הנקשרים במושג נוסטלגיה, כגון כמיהה וגעגוע, משמשים את היוצרים כמניע לתיווך ייצוג של עבר חלופי – כזה שלא התרחש במציאות ההיסטורית. רוזן בוחן

⁴ נעמי רולף, "סצנת המין בקולנוע העלילתי הישראלי – אילן יוחסין חדש".

כיצד ניתן לעורר רגשות אלו כחלק מעיצוב של מהלך "נוסטלגיה" כלפי מציאות דרמטית שבה גרמניה הנאצית והקיסרות היפנית שולטות בארצות הברית לאחר תבוסתה במלחמת העולם השנייה. במאמרו הוא מעלה מגוון "פרקטיקות של נוסטלגיה ורטרו" – כפי שהוא מגדירן – המטלטלות ומעצבות מחדש את האוריינטציה של הצופים למול ידיעותיהם על העבר, המבוססות כביכול על עובדות. הוא מציע על כן את הניתוח הביקורתי של "הנוסטלגיה" כפי שהיא באה לידי ביטוי במדיה הטלוויזיונית כמצפן שעשוי לסייע לנו להתמצא בעולם רווי דימויים וגירוויים המערערים על מעמדה של העובדה.

קריאה נעימה,

מערכת "סליל"

עורך ראשי: פרופ' עופר אשכנזי

עורכת: ד"ר הילה לביא

עורך משנה: אסף טל

עורכת לשונית:

חווה לוסטיג-מלימובקה

עורך אנגלית:

ד"ר שמואל טרופ

ועדה אקדמית:

פרופ' משה צימרמן

פרופ' נעמה שפי

ד"ר טוביאס הרטמן-אברכט

ד"ר קובי קבלק

עורכים מייסדים:

פרופ' עופר אשכנזי

חגי ברנע